

จดหมายข่าวอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง

Utham Rung Newsletter

ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๖๐

ทรงพระเจริญ

๒๙ กรกฎาคม วันคล้ายวันพระราชสมภพ

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูรา

ทักทาย

สวัสดีท่านผู้อ่านทุกท่านครับ มาพบกันอีกครั้งในจดหมายข่าวของอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง เรื่องราวในฉบับนี้นอกจากท่านจะได้ทราบกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในรอบ ๓ เดือนที่ผ่านมาของอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้งแล้ว ในฉบับยังมีเรื่องเกี่ยวกับที่มาและความหมายของคำว่า “พนมรุ้ง” รวมไปถึงเรื่องราวทางด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์โดยรอบอุทยานพนมรุ้งอีกด้วย ซึ่งเป็นสาระที่น่าสนใจและต้องติดตามอ่านกันทั้งฉบับครับ อีกทั้งในเดือนกรกฎาคมนี้ นับเป็นเดือนแห่งมหามงคล ด้วยในวันที่ ๒๘ กรกฎาคม เป็นวันคล้ายวันพระราชสมภพของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูรฯ ปวงข้าพระพุทธเจ้าขอน้อมเกล้าฯ ถวายพระพร ขอพระองค์ทรงพระเจริญ

วสันต์ เทพสุรียานนท์

หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง

จัดพิมพ์โดย อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง

ที่ปรึกษา นายจารึก วิไลแก้ว ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑๐ นครราชสีมา

คณะผู้จัดทำ นายวสันต์ เทพสุรียานนท์ นายจำลอง เหลือมทองกลาง

นางสาวกมลวรรณ นิธินันท์ นางสาวมณฑกาญจน์ อินทร์ทอง

นางสาวสุรียรัตน์ ทองภู นายเดชไชชัย ลิ้มทอง

นายปรัชญา ตันภาค

ติดต่อ อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ตู้ ปณ.๓ ปท.นางรอง ตำบลตาเป๊ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๑๑๐ โทร. ๐-๔๔๖๖-๖๒๕๑ โทรสาร. ๐-๔๔๖๖-๖๒๕๒

เล่าเรื่อง...“ปราสาทพนมรุ้ง”...

มณฑกกาญจน์ อินทร์ทอง

ในฉบับที่แล้วเราได้กล่าวถึงผู้สร้างปราสาทพนมรุ้งกันไปแล้ว แต่หลายๆท่านคงจะมีข้อสงสัยในเรื่องชื่อของปราสาทพนมรุ้ง ในฉบับนี้เราจะนำคุณผู้อ่านทุกท่านย้อนอดีตของปราสาทพนมรุ้ง ว่าในอดีตนั้นสถานที่แห่งนี้มีชื่อเสียงเรียงนามเช่นไร

ชื่อ “พนมรุ้ง” นั้น เป็นชื่อที่ชาวบ้านในพื้นที่เรียกต่อกันมาแต่เดิม จนกระทั่งมีนักสำรวจชาวฝรั่งเศสเข้ามาในช่วงที่มีการล่าอาณานิคมก็รู้จักปราสาทแห่งนี้กันในชื่อ พนมรุ้ง ในช่วงที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงเสด็จตรวจมณฑลอีสาน ได้เสด็จมายังปราสาทพนมรุ้ง และได้ทรงเล่าเกี่ยวกับปราสาทพนมรุ้งไว้ในหนังสือนิทานโบราณคดี ความว่า

“...ปราสาทหินเขาพนมรุ้ง ตั้งอยู่ที่อำเภอชัยภูมิ แขวงจังหวัดนครราชสีมา สร้างไว้บนยอดเขาพนมรุ้ง ใกล้เมืองซึ่งเรียกกันว่า เมืองต่ำ ทำเป็นเทวสถานตามลัทธิวิษณุเวท ไม่มีพระพุทธรูปเจือปน...”

จากที่กล่าวมานั้นจะเห็นได้ว่า ชื่อพนมรุ้งเป็นชื่อที่ชาวบ้านในพื้นที่เรียก
 ภูเขาแห่งนี้ แต่จะเรียกมานานเท่าไรนั้นไม่ปรากฏ จนกระทั่งพบจารึกหลายหลักที่
 ปราสาทพนมรุ้ง และต่อมาได้มีการแปลจารึกเหล่านั้น ซึ่งในจารึกนั้นเรียกภูเขา
 แห่งนี้ว่า “วนรุง ” คำว่า วนรุง นี้ คงจะเป็นชื่อเดิมที่ได้เรียกกันมาตั้งแต่อดีต
 และมีการเพี้ยนเสียงมาเป็นคำว่า พนมรุ้ง อย่างในปัจจุบัน ซึ่งได้มีนักวิชาการ
 หลายท่านได้เสนอข้อสันนิษฐานถึงความหมายของชื่อพนมรุ้งไว้ค่อนข้างหลากหลาย
 คือ

Groslier B.P. นักวิชาการชาวฝรั่งเศสเสนอว่า vnam-run (วนรุง) ซึ่ง
 คำว่า run ที่พบในจารึกนั้น ตรงกับภาษาเขมรโบราณที่แปลว่า ถ้ำหรือรู พนม
 รุ้งจึงมีความหมายว่า ภูเขาที่มีถ้ำ หรือคำว่า run อาจแปลว่า รุ่งเรือง มีแสง

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้ทรงทำวิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศิลปากร เรื่อง จารึกพบที่ปราสาทพนมรุ้ง พระองค์ไม่ทรงเห็นด้วยกับข้อสันนิษฐานของ Groslier ได้ทรงเสนอว่า พนมรุ้งนั้นเพี้ยนเสียงมาจากคำว่า วนรุง ซึ่งเป็นชื่อที่พบในจารึก ซึ่งคำว่า วน นั้นแปลว่า ภูเขา ส่วนคำว่า รุง นั้นแปลว่า กว้าง, ใหญ่ เมื่อนำมารวมกันจะมีความหมายว่า ภูเขาที่กว้างใหญ่นอกจากนี้ ในจารึกยังปรากฏภาษาสันสกฤตคำว่า สตูลาทรि และ สตูลไศล ซึ่งเมื่อแปลแล้วจะมีความหมายว่า ภูเขาที่กว้างใหญ่เช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ยังมีผู้เสนอว่า ว่า “รุง” นั้น เป็นภาษาไทยแปลว่า รุ่งเรือง มีแสง ซึ่งคำว่าพนมรุ้งนั้นอาจหมายถึงภูเขาทางทิศตะวันออก

จากข้อสันนิษฐานต่างๆดังที่ได้กล่าวไปในข้างต้นนั้น ในปัจจุบันนักวิชาการโดยส่วนใหญ่เชื่อถือตามข้อสันนิษฐานของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เนื่องด้วย จากหลักฐานจารึกต่างๆที่พบ รวมทั้งชื่อปราสาทพนมรุ้งในภาษาเขมรโบราณ และภาษาสันสกฤต ค่อนข้างสอดคล้องกันอีกด้วย -*

รอบภาพนมรั้ง...

ปราสาทเมืองต่ำ

สุริยรัตน์ ทองภู

ปราสาทเมืองต่ำ ตั้งอยู่บริเวณบ้านโคกเมือง ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ อยู่ห่างจากปราสาทพนมรุ้งไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ๘ กิโลเมตร จากหลักฐานทางโบราณคดี และรูปแบบศิลปะที่ปรากฏ สันนิษฐานว่า เป็นศาสนสถานที่สร้างขึ้นเนื่องในศาสนาฮินดูลัทธิไศวนิกาย รูปแบบศิลปะแบบคลังและบาปวน กำหนดอายุราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๗

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม ก่อสร้างด้วยวัสดุ ๓ ชนิด คือ อิฐ ศิลาแลง และหินทราย มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่ กว้างประมาณ ๑๒๐ เมตร ยาวประมาณ ๑๒๗ เมตร ทิศหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงออก ประกอบด้วยอาคารต่างๆ ดังนี้

๑. กลุ่มปราสาทอิฐ ประกอบด้วยปราสาทอิฐ ๕ หลัง ตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงเดียวกัน เรียงกันเป็น ๒ แถว แถวหน้า ๓ หลัง ประกอบด้วยปราสาทประธานตั้งอยู่ตรงกลาง และมีปราสาทบริวารขนาดทั้งสองข้าง ส่วนแถวหลัง ประกอบด้วยปราสาทบริวารอีก ๒ หลัง **ปราสาทประธาน** มีขนาดใหญ่กว่าปราสาทบริวาร เหลืออยู่แต่ส่วนฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม ส่วน **ปราสาทบริวาร** มีแผนผังเป็นรูป

สี่เหลี่ยมจัตุรัส มีประตูทางเข้าออกด้านเดียว คือ ด้านทิศตะวันออก เหนือเรือนธาตุเป็นส่วนยอดซ้อนชั้นลดหลั่นกันขึ้นไป เดิมมี ๕ ชั้น ปัจจุบันพังทลายเหลือ ๒ ชั้น ถัดขึ้นไปเป็นบัวยอด ทำจากหินทรายสลักเป็นรูปกลีบบัวซ้อนกันสองชั้น แต่เดิมคงมีนภศูลสำริดปักอยู่บนยอดบนสุด

๒. บรรณาลัย มี ๒ หลัง ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และทิศตะวันออกเฉียงใต้ของปราสาทประธาน สร้างด้วยอิฐบนฐานศิลาแลง มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตั้งอยู่ด้านหน้ากลุ่มปราสาทอิฐ หันหน้าเข้าหาปราสาทประธาน

๓. ระเบียงคดและซุ้มประตู มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าก่อด้วยหินทราย ล้อมรอบโดยรอบปราสาทอิฐและบรรณาลัย ไม่สามารถเดินทะลุถึงกันได้โดยตลอด ผนังระเบียงคดก่อด้วยศิลาแลง กึ่งกลางแต่ละด้านมีซุ้มประตู (โคปุระ) ขนาดใหญ่ ก่อด้วยหินทราย มีผังเป็นรูปกากบาท ตรงกลางห้องมีประตูเข้า - ออกห้องด้านข้าง

๔. สระน้ำและลานปราสาทระหว่างระเบียงคดกับกำแพง บริเวณมุมทั้งสี่ด้านรอบนอกของระเบียงคด มีสระน้ำรูปตัวแอล (L) ก่อด้วยศิลาแลงเรียงเป็นชั้นบันไดลงไปถึงกันสระ บนขอบสระสลักเป็นแนวลำตัวพญานาคหินทราย มุมสระเป็นเศียรพญานาคลักษณะเกลี้ยงๆ ไม่มีรัศมี ๕ เศียรชูคอ เป็นรูปแบบศิลปะขอมแบบบาปวน อายุประมาณครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ซึ่งสระน้ำทั้งสองอาจมีความหมายสัมพันธ์กับจารึกที่พบ กล่าวว่า สระน้ำเป็นเครื่องรักษาเทวสถาน

๕. กำแพงแก้วและซุ้มประตู ลักษณะก่อด้วยศิลาแลง มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า บนสันกำแพงประดับด้วยบราลี กึ่งกลางกำแพงแก้วมีซุ้มประตู (โคปุระ) ขนาดใหญ่ ก่อด้วยหินทราย บริเวณห้องกลางมีการสลักลวดลายดอกบัวแปดกลีบ อาจแทนทิศทั้งแปด หรือบ่งบอกถึงความบริสุทธิ์ ความเป็นสิริมงคล

๖. บาราย (ทะเลเมืองต่ำ) ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของปราสาทเมืองต่ำ เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าวางตัวตามแนวทิศเหนือ - ใต้ กว้างประมาณ ๕๑๐ เมตร ยาวประมาณ ๑,๐๙๐ เมตร ลึกประมาณ ๓ เมตร ขอบสระก่อด้วยศิลาแลง กึ่งกลางขอบสระด้านทิศตะวันออก - ทิศตะวันตก มีท่อน้ำก่อด้วยศิลาแลงเป็นบันไดลงไปประมาณ ๕ ชั้น -*-

กิจกรรมที่ผ่านมา

ในวันอาทิตย์ที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๖๐ ทางอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้งได้จัดงานทำบุญเลี้ยงพระ ณ ศาลาวนัมรุง เนื่องด้วยเป็นวันครบรอบการเปิดอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง โดยมี นายสันต์ เทพสุรียานนท์ หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้งเป็นประธานในพิธี ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่อุทยานฯ พร้อมด้วยผู้ประกอบการร้านค้า ร้านอาหารบนเขาพนมรุ้ง เข้าร่วมพิธีเป็นจำนวนมาก

ในระหว่างวันที่ ๒๙ พฤษภาคม - ๒ มิถุนายน ๒๕๖๐ ที่ผ่านมา ทางมูลนิธิกรรภัคีร่วมกับอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง สำนักศิลปากรที่ ๑๐ นครราชสีมา จัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การตรวจสอบภาคพื้นดินในการแปลความหมายข้อมูล LiDAR ตามโครงการศึกษาประวัติ วัฒนธรรม และธรรมชาติพื้นที่เขาพนมรุ้ง โดยมี Dr, Damian Evans (Director of Cambodian Archaeological Lidar Initiative) เป็นวิทยากรพร้อมด้วยคณะ ทั้งนี้ ได้มีเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรจากสำนักศิลปากรที่ ๑๐ นครราชสีมา และเจ้าหน้าที่อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้งเข้าร่วมในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้

ในวันศุกร์ที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๐ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ มหาวิรุวงศ์ ได้นำคณะนักเรียนและครู จำนวน ๓๐ คน มาทัศนศึกษา ณ อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ในโครงการเสริมสร้างศักยภาพให้แก่อาสาสมัครยุวชนมัธยมศึกษาพิพิธภัณฑสถาน โดยอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้งได้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยการจัดวิทยากรให้ความรู้และนำชมโบราณสถานแก่คณะนักเรียนและคุณครูดังกล่าว

ในวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๐ นายวสันต์ เทพสุรียานนท์ หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง พร้อมด้วยข้าราชการและเจ้าหน้าที่อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ร่วมเปิดและเดินรณรงค์ในงาน "ทำดี เพื่อพ่อ สานต่อ แก่ปัญหาเสพติด" เนื่องในวันต่อต้านยาเสพติดโลก ณ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ

คณะผู้เยี่ยมชม

วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๐ หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ ๕๒ อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.บุรีรัมย์ นำคณะนายทหารนักเรียนหลักสูตรปลัดบัญชีทหาร จำนวน ๓๐ ท่าน เข้าเยี่ยมชมอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ให้การต้อนรับและบรรยายโดย นาง ศิริวรรณ ฉิมซ่าง วิทยากรประจำอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง

วันพุธที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๐ คณะอาจารย์และนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีจำนวน ๓๓ คน เข้าเยี่ยมชมอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง โดยมีนายเทอด คะเชนทร์ เป็นวิทยากรให้การบรรยาย

ในวันเสาร์ที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๖๐ คณะอาจารย์และนักศึกษา จากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ จำนวน ๕๐ คน เข้าเยี่ยมชมปราสาทเมืองต่ำ โดยมี นายรณชัย คำประภา ให้การต้อนรับและบรรยายให้ความรู้

Q - A

Q : ปราสาทพนมรุ้ง เป็นสถานที่ซึ่งมีปรากฏการณ์พระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกตรง ๑๕ ช่องประตู ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่น่าอัศจรรย์และมีชื่อเสียงเป็นอย่างมาก อยากทราบว่าในแต่ละปีจะมีปรากฏการณ์นี้ในวันไหนบ้าง และมีกี่ครั้งในรอบปี

A : ในแต่ละปี ปราสาทพนมรุ้งจะมีปรากฏการณ์พระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกตรง ๑๕ ช่องประตู ๔ ครั้งด้วยกัน ดังนี้

๑. พระอาทิตย์ขึ้น แต่ละปีจะมี ๒ ครั้งด้วยกันคือ

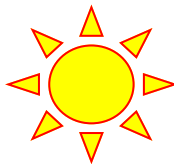
- ในช่วงระหว่างวันที่ ๓ - ๕ เมษายน ของทุกปี

- ในช่วงระหว่างวันที่ ๘ - ๑๐ กันยายน ของทุกปี

๒. พระอาทิตย์ตก แต่ละปีจะมี ๒ ครั้งด้วยกันคือ

- ในช่วงระหว่างวันที่ ๕ - ๗ มีนาคม ของทุกปี

- ในช่วงระหว่างวันที่ ๕ - ๗ ตุลาคม ของทุกปี

ผู้ส่ง

อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ผู้ ปณ.๓ ปท.นางรอง อําเภอ
เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๑๑๐

ชำระค่าบริการเป็นเงินชื่อ

ใบอนุญาตที่ 15/2552

ปณ.ประโคนชัย

กรุณาส่ง